

Frázování textu
pauzy, jejich funkce v
mluveném projevu,
hospodaření s dechem

- <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1096898594-udalosti-komentare/213411000370813/> Klepetko

- Zdroje:
- [Olaga Müllerová a Jiří Nekvapil: Slovo a slovesnost, ročník 47 \(1986\), číslo 2, s. 105-113](#)
- [Slovo a slovesnost, ročník 49 \(1988\), číslo 3, s. 202-208](#)
- <https://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/ch07s01s05.html>
- Jaroslav Bartošek: Nemelodické melodické vytýkání. [Naše řeč, ročník 75 \(1992\), číslo 4, s. 198-204](#)

- **Pauza** – přerušení řečového proudu. Vzniká z fyziologických příčin tam, kde je třeba doplnit dech. Pro sdělování má význam **komunikativní pauza** oddělující řečové celky.
- Jsou pauzy, které bychom měli dodržovat, ale jsou i místa, kde může (ale nemusí) být v některé pozici pauza realizována; její realizace je jen fakultativní (nezávazná).
- Důležité jsou jak pro produkci textu, tak i jeho recepci; záleží na typu textu.
- **Pauzy gramatické a rétorické.**

- Platí pravidla, zásady pro tvoření a dodržování pauz, ale někteří badatelé uvádí, že při vzniku pauzy se může uplatnit 40–50 proměnných.
- Záleží na řadě faktorů. Souvislost pauz a prozodických faktorů, jako je intonace, rytmus, tempo atp., je rozdíl i ve specifiku textu (žánru) – rozdíl poezie a zpravodajství. Při rychlém **tempu řeči** se nerealizují některé z druhů pauz, při pomalém větší výskyt hezitačních (formulačních) pauz, pauz způsobených odmlčením atd.
- Frekvence pauz je také ovlivněna **intelektuální náročností tématu**, potížemi s formulováním, **zdůrazňováním některých úseků textu** apod.

- Zajímavosti: pauzy stejné délky posluchači vnímají rozdílně uvnitř věty a na jejím konci; uvnitř věty jsou hodnoceny jako delší. Pauzy zabírají poměrně značnou část mluvených komunikátů. Podle údajů, někdy/u někoho dokonce 65 % trvání celého komunikátu.

- Problematická místa, kde těžko určujeme, zda jde o pauzu, nebo ne, problematická jsou místa například se samohláskovými modifikacemi. **Koncové samohlásky jsou někdy vysloveny protaženě a to pak vede k dojmu, že jde o pauzu.**
- *Vona to přečetlááá...*
- **Obecně dnes tendence natahovat slova – vyplňují pauzy.** (Z. Palková)
- Nebo přidechovat poslední hlásky, čímž se zase pauza dělá.

Pauza a dech

- Základní je potřeba nadechnout se při řeči. Všechny pauzy bez ohledu na příčiny ostatní i na jejich funkce mohou být tedy nádechové.
- Je-li delší úsek pronesen bez pauz, objeví se často pauza na konci tohoto úseku na místě, které není pro její výskyt vhodné (např. mezi dvěma syntakticky a významově těsně k sobě vázanými slovy).
- *Významná část tohoto projektu se přesune z jednotlivých / států do střeoevropských institucí.*

Dýchání

- **1. Klíčn**í, **svrchní typ dýchání** – s největší námahou nejmenší množství vzduchu. Naplňují se jen hroty plic. Napětí krčních svalů. Hlasivková štěrbina není v komfortním stavu.
 - **2. Hrudní, žeb**erní dýchání
 - **3. Břiš**ní, **brániční** – zejména při spánku
 - **4. Smíšený typ**
-
- **Klidné dýchání** – poměr nádechu a výdechu je 2:3; před projevem bychom měli udělat nádech a výdech v poměru 1:3.
 - Špatně dýcháme, uchylujeme se k rezervní zásobě. Zhoršená kvalita hlasu, špatné frázování.

Dělení v monologickém projevu:

- **Pauzy syntaktické**
- **Pauzy formulační**
- **Pauzy důrazové**
- **Pauzy kontaktové**

Vzájemné prostupování. Funkční hledisko.

- **Pauzy syntaktické** vyznačují jakési „přirozené“ dávkování textu; jejich realizace je spontánní, automatická, probíhá s minimální účastí uvědomovaných kognitivních procesů, **respektuje syntaktické členění výpovědi** (členění vět v souvětí, přívlastek + jméno atd.).
- Jde o to, zda se pauzy vyskytují uvnitř věty nebo na jejím konci. Uvnitř věty – zda vyznačují hranici mezi syntaktickými frázemi nebo zda syntaktickou frázi přerušují.
- **Pauzy se vyskytují zejména před slovesy (tranzitivní člen)**. Méně se vyskytují před substantivy atd.

- **Pauzy formulační** – typické pro spontánní mluvený projev; při opravách, rektifikacích; mohou se vyskytovat na jakémkoli místě textu, i na místech z hlediska umístění předělů negativních, bývají někdy zaplněny hezitačními zvuky; převažuje jejich nezáměrnost.
- Pauzy vyskytující se po předložkách, po spojkách; případy, kdy zejména spojky, ale i předložky jsou odděleny pauzami po obou stranách.
- Prakticky vždy je pauzou z jedné nebo z obou stran oddělena spojka *čili*, která signalizuje vyvozování, shrnutí, rekapitulaci atp. **To je v pořádku.**
- Vysoká frekvence formulačních pauz je vzhledem k vnímání sdělovaného obsahu posluchačem činitelem retardačním.
- Samozřejmě pro formulační úsilí mohou být využity i pauzy syntaktické.

- **Pauzy důrazové a kontaktové** jsou už výsledkem volního úsilí mluvčího, jsou „zamýšlené“, „kontrolované“ (mohli bychom je souhrnně označovat i jako **rétorické**).
- **Důrazové:**
 - Zdůrazňují se slova klíčová **z hlediska obsahového**, např. termíny, důležité pojmy, důležité údaje, data atd.; převažuje záměrnost.
 - Zdůraznění slova bývá někdy signalizováno předcházející pauzou a někdy bývá pauza i za ním.
 - **Někteří mají tendenci zdůrazňovat každé slovo a oddělovat je pauzami** - dojem staccatové výslovnosti.

Kontaktové:

- po přídatných výrazech typu *ano, že ano, že?*,
- po otázkách,
- význam pro školní výklad na různých stupních, při slavnostních řečnických vystoupeních, při řečnických otázkách atd.
- Jsou záměrné.

- V projevech dialogických – jsou faktorem interakčním, hodnotí se například z hlediska **zdvořilosti**, **kooperace** atd. „Skákání do řeči“.
- Pokus chceme kultivovaně přerušit výpověď: například syntaktická pauza mezi větami v souvětí (pokud se vyskytne) podporuje možnost „skočení do řeči“ - jde o místo relativně vhodné k tomu, aby převzal verbální aktivitu partner komunikace.
- Samozřejmě vhodnější je přerušeni mezi výpověďmi v textu — je to místo relativně nejvhodnější k výměně komunikačních rolí. Jsou zde ve shodě předpoklady významové i zvukové: syntaktická pauza a konkluzivní kadence.

- Nejen lingvistika se zabývá pauzami.
- Výzkum pauz – psychologové, zejména jde o analýzu tzv. pauz váhání — hesitation pauses), pauzy z hlediska manipulace v projevu, z taktických důvodů atd.
- **Hezitační pauzy** (angloam. termín, v češtině formulační, viz výše) se objevují převážně v těch místech textu, kde mluvčí přecházejí od jednoho obsahového bloku k druhému; tam, kde mluvčí váhá nad tím, **co říci**, nebo nad tím, **jak to říci**. V pauzách se plánuje pokračování.
- Někdy vyplněny hezitačními zvuky (tzv. pauzy „zaplněné“, kombinované).

Ukázky:

- Výstavba veřejného mluveného projevu a také plynulé přechody jeho částí jsou velmi náročným požadavkem na přípravu řečníka.

- Výstavba, veřejného mluveného projevu | a také plynulé přechody jeho částí | jsou velmi náročným požadavkem | na přípravu řečníka.

- Prorok a dlouhé lžíce

Jeden ortodoxní věřící přišel za prorokem Eliášem. Chtěl se dovědět více o pekle a ráji, aby si podle toho mohl uzpůsobit svou životní cestu. „Kde je peklo – kde je ráj? zeptal se proroka, ale Eliáš neodpověděl. Vzal muže za ruku a vedl jej temnými uličkami do paláce. Železným portálem vstoupili do velikého sálu. Tísnilo se tam mnoho lidí, chudých i bohatých, zahalených do hadrů i ozdobených drahokamy.

- Jeden ortodoxní věřící | přišel za prorokem Eliášem. | Chtěl se dovědět více | o pekle a ráji, | aby si podle toho | mohl uzpůsobit svou životní cestu. | „Kde je peklo – | kde je ráj? | zeptal se proroka, | ale Eliáš neodpověděl. | Vzal muže za ruku | a vedl jej temnými uličkami, do paláce. | Železným portálem | vstoupili do velikého sálu. | Tísnilo se tam mnoho lidí, | chudých i bohatých, | zahalených do hadrů | i ozdobených drahokamy.

- <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1096898594-udalosti-komentare/213411000370813/>

- Pauza, která bývá v textu čteném součástí jeho intonačního průběhu, tzn. podílí se spolu s intonačními kadencemi na realizaci předělů mezi promluvovými úseky (k tomu srov. Daneš, 1957; Palková, 1974), bývá v textu nečteném relativně samostatná; předěly mezi promluvovými úseky se realizují někdy jen pomocí změn melodického průběhu, jen intonační kadencí.